

BẢN DỊCH:

Đảm bảo chất lượng tín chỉ J-REDD: Gợi ý cho nhà đầu tư và người mua

Năm 2025, nhiều khả năng các tín chỉ carbon từ các chương trình REDD+ cấp vùng thẩm quyền (Jurisdictional REDD – J-REDD) sẽ xuất hiện trên thị trường tín chỉ carbon tự nguyện (Voluntary Carbon Market – VCM), hoặc được chào bán để sử dụng trong khuôn khổ Chương trình Bù đắp và Giảm thiểu Các-bon của ICAO cho Hàng không Quốc tế (Carbon Offsetting and Reduction Scheme for International Aviation - CORSIA) và Điều 6 của Thỏa thuận Paris. Các tổ chức dự kiến phát hành tín chỉ J-REDD bao gồm:

- **ART:** Sử dụng tiêu chuẩn TREES.
- **Verra:** Sử dụng tiêu chuẩn VCS JNR (Kịch bản 2 và 3).
- **FCPF Carbon Fund:** Do Ngân hàng Thế giới quản lý, sử dụng Tiêu chuẩn FCPF.
- **REDD+:** Sử dụng quy trình UNFCCC.

Chất lượng tín chỉ J-REDD từ các chương trình trên có thể có chất lượng không đồng đều – không chỉ về tính toàn vẹn trong giảm phát thải khí nhà kính mà còn về các khía cạnh môi trường và xã hội. Sự khác biệt này có thể xuất phát từ bản thân các tiêu chuẩn hoặc ngay trong cùng một chương trình. Để hỗ trợ doanh nghiệp đánh giá việc mua tín chỉ J-REDD, tác giả cung cấp danh sách kiểm tra các yếu tố cần xem xét trước khi giao dịch.

1. Chính phủ đã thực hiện các hành động mới và thiết thực để giảm mất rừng chưa?

Một thách thức lớn của J-REDD là xác định tính bổ sung (additionality). Thông thường, tính bổ sung được chứng minh qua các đợt kiểm tra tài chính, trong đó tài chính carbon là yếu tố quyết định cho các hành động giảm phát thải. Tuy nhiên, với J-REDD, các chương trình do chính phủ điều hành thường không dựa trên lợi nhuận tài chính, và doanh thu từ J-REDD chỉ chiếm một phần nhỏ nguồn lực cần thiết để giảm phát thải ở cấp vùng thẩm quyền. Vì vậy, vùng thẩm quyền cần chứng minh rằng họ đã thực hiện các biện pháp vượt ngoài kịch bản thông thường.

Vấn đề phức tạp hơn khi một số phương pháp J-REDD cho phép yêu cầu hiệu suất từ 4-5 năm trước, thay vì các cam kết rõ ràng cho các hành động trong tương lai. Quy định này nhằm hỗ trợ các chính phủ, vốn cần thời gian dài hơn để hoàn thiện tài liệu và quy trình xác nhận, kiểm chứng. Tuy nhiên, phát thải từ rừng có thể biến động mạnh giữa các năm do các yếu tố như giá hàng hóa hoặc thời tiết (ví dụ, El Niño). Việc cho phép đăng ký chương trình sau nhiều năm kể từ ngày “bắt đầu” có thể dẫn

đến lựa chọn bất lợi, khi các quốc gia có hiệu suất tốt (dù không do hành động chủ đích) đăng ký để tạo tín chỉ, còn những quốc gia kém hiệu quả thì không tham gia.

Các yếu tố cần kiểm tra:

- Quốc gia có cam kết rõ ràng về các biện pháp mới hoặc tăng cường các nỗ lực giảm mất rừng trước khi tìm kiếm lợi ích từ tài chính carbon không?
- Tài chính carbon có vai trò quan trọng trong việc thúc đẩy các biện pháp này không?
- Các biện pháp được tuyên bố có tương xứng với mức giảm phát thải yêu cầu, hay chịu ảnh hưởng từ yếu tố ngoại cảnh?

2. Có xảy ra tình trạng cấp tín chỉ vượt mức không?

Việc cấp dư tín chỉ (over-crediting) có thể xảy ra ở hai khâu: (1) trong quá trình tính toán mức giảm phát thải; và (2) khi chưa đánh giá đầy đủ hoặc chưa trừ hao phần rò rỉ (leakage) trong tuyên bố cuối cùng về lượng giảm hoặc loại bỏ phát thải.

Vấn đề cốt lõi khi tính toán mức giảm phát thải là cách thiết lập đường cơ sở (baseline) có hợp lý hay không. Với J-REDD, đường cơ sở sẽ mang tính thận trọng nếu được xây dựng dựa trên mức phát thải trung bình trong quá khứ gần (như trong các hệ thống ART-TREES, VCS JNR và FCPF), trong khi lượng phát thải do mất rừng lại đang có xu hướng tăng. Tuy nhiên, điều này không phải lúc nào cũng đúng – vì mặc dù ở hầu hết các quốc gia, nạn mất rừng đang gia tăng, vẫn có những trường hợp mà tốc độ mất rừng ổn định hoặc giảm, nên việc áp dụng đường cơ sở trung bình trong các trường hợp đó là không phù hợp.

Tương tự, trong hệ thống ART-TREES, các quy định dành cho quốc gia có độ che phủ rừng cao, tỷ lệ mất rừng thấp (HFLD) có thể cho phép thiết lập đường cơ sở cao hơn đáng kể so với mức có thể xảy ra trong kịch bản thực tế. Đối với REDD+ – vốn sử dụng dữ liệu do các quốc gia gửi lên UNFCCC – phương pháp xây dựng đường cơ sở lại mang tính linh hoạt, gần như không có hướng dẫn cụ thể (chẳng hạn như yêu cầu sử dụng mức trung bình lịch sử), do đó cần được rà soát kỹ để đảm bảo tính thực tiễn.

Các phương pháp luận trong J-REDD cũng có sự khác biệt đáng kể trong cách ước tính và trừ hao phần rò rỉ có thể xảy ra – tức là tính đến các tình huống khi hành động nhằm giảm phát thải (ví dụ như ngăn chặn mất rừng ở khu vực Amazon của Brazil) lại dẫn đến phát thải gia tăng ở nơi khác (ví dụ như làm tăng mất rừng ở vùng Cerrado). Một số phương pháp không ước tính rò rỉ (ví dụ như REDD.Plus), trong khi một số khác lại có cách tiếp cận có thể chưa phản ánh đầy đủ mức độ rò rỉ. Chẳng hạn, ART-TREES xác định mức độ rò rỉ dựa vào quy mô và phạm vi địa lý của vùng thực hiện, chú không dựa trên các nguyên nhân gây mất rừng; đồng thời mặc định không có rò rỉ nếu vùng thực hiện là toàn bộ quốc gia (tức là không tính đến rò rỉ xuyên biên giới).

Những vấn đề cần cân nhắc để tránh cấp dư tín chỉ (over-crediting):

- Đường cơ sở có dựa trên trung bình lịch sử gần đây và phản ánh xu hướng mất rừng tăng không? Nếu không, cần kiểm tra tính hợp lý của đường cơ sở.
- Rò rỉ có được ước tính và khấu trừ từ lượng giảm phát thải không? Phương pháp tính toán có thuyết phục và minh bạch không?

3. Lượng giảm phát thải có bền vững không?

Hầu hết tiêu chuẩn J-REDD hiện chưa có cơ chế mạnh để phòng ngừa rủi ro đảo ngược (reversals), yếu hơn so với các dự án cấp nhỏ sử dụng quỹ dự phòng và cam kết giám sát dài hạn. Một số tiêu chuẩn cho phép quốc gia ngừng giám sát sau khi nhận tín chỉ, với đóng góp quỹ dự phòng thấp (0-5%). Nếu chương trình thất bại sau đảo ngược, việc bổ sung quỹ dự phòng thường không được đảm bảo.

Chính sách của chính phủ có thể được chia làm hai loại: (1) kiểm soát – cưỡng chế (command and control) (như truy quét phá rừng bất hợp pháp), loại chính sách này dễ bị đảo ngược do thay đổi chính trị; (2) chuyển đổi kinh tế (như cung cấp lựa chọn kinh tế thay thế), chính sách này sẽ bền vững hơn nếu được ủng hộ rộng rãi.

Các yếu tố cần kiểm tra:

- Các biện pháp giảm mất rừng có có mang tính bền vững không (tức là có được ủng hộ chính trị rộng rãi không)?
- Trong các hành động đó, có điều khoản pháp lý nào khó bị bãi bỏ không?
- Quốc gia đó có tiền lệ tích cực trong việc ban hành và duy trì các chính sách tương tự không?

4. Chính phủ chia sẻ lợi ích tài chính từ carbon như thế nào?

Câu hỏi này – thường được gọi là cơ chế chia sẻ lợi ích – là một trong những điểm phức tạp và nhạy cảm nhất khi xây dựng chương trình J-REDD. Ở cấp dự án, số lượng bên liên quan tương đối ít, nhưng ngay cả vậy, việc xây dựng một cơ chế tham vấn đầy đủ, đảm bảo nguyên tắc “được tham vấn trước, tự nguyện và có đầy đủ thông tin” (FPIC) vẫn rất khó khăn. Khi mở rộng ra cấp vùng hay cấp quốc gia, với hàng triệu bên liên quan, thách thức này càng lớn hơn.

Do đó, chính phủ cần phát triển một hệ thống phân bổ nguồn lực từ REDD+ công bằng, hiệu quả và không bị chi phối bởi lợi ích nhóm hoặc tham nhũng.

Các yếu tố cần kiểm tra:

- Chương trình J-REDD – bao gồm cả các hành động giảm mất rừng và cơ chế chia sẻ lợi ích – có được xây dựng thông qua tham vấn thực chất, bảo đảm nguyên tắc FPIC và phản ánh ưu tiên của cộng đồng không?
- Có khung phân bổ tài chính rõ ràng, công bằng nhằm bảo đảm lợi ích đến được với người dân tộc thiểu số (DTTS) hoặc người dân bản địa, cộng đồng địa phương và các nhóm liên quan khác không?
- Cơ chế phân bổ tài chính đó được thiết kế và giám sát như thế nào? Có tiền lệ nào cho thấy hệ thống này minh bạch và đáng tin cậy không?

5. Quyền carbon tại quốc gia được quy định ra sao?

Cuối cùng nhưng không kém phần quan trọng là vấn đề quyền sở hữu tín chỉ carbon. Đây có thể là điều kiện quyết định liệu tín chỉ J-REDD có thực sự được tạo ra và thương mại hóa hay không. Một số tiêu chuẩn J-REDD yêu cầu phải có sự chuyển nhượng quyền sở hữu tín chỉ. Tuy nhiên, nhiều quốc gia chưa có quy định pháp lý rõ ràng về quyền sở hữu carbon gắn với đất đai (rừng, đất, thảm thực vật).

Khi chưa có sự minh bạch pháp lý, rất khó để chính phủ xây dựng và thương mại hóa một loại tài sản gắn liền với hàng triệu chủ đất, người sử dụng đất khác nhau. Việc nhà nước làm thay đổi điều đó còn có thể hạn chế quyền tạo lập tín chỉ của các chủ đất, vì nguyên tắc then chốt của thị trường carbon là tránh đếm đôi tín chỉ carbon (double counting) .

Với những chương trình không yêu cầu chuyển giao quyền sở hữu, cần cân nhắc kỹ hậu quả của việc chính phủ giành quyền tạo lập và thương mại hóa tín chỉ – đặc biệt trong bối cảnh nhiều quốc gia đã trải qua quá trình phân quyền lâm nghiệp và trao quyền quản lý cho người dân và cộng đồng bản địa trong nhiều thập kỷ qua.

Các yếu tố cần kiểm tra:

- Đã có phân tích pháp lý xác nhận quyền của chính phủ trong việc tạo tín chỉ và tham gia vào thị trường carbon, hoặc đảm bảo không xảy ra tranh chấp pháp lý từ chủ đất chưa?
- Chương trình J-REDD có tôn trọng quyền đất đai và carbon của người DTTS và cộng đồng địa phương, đảm bảo họ được hưởng lợi không?
- Đã có phân tích pháp lý nào xác định rõ chính phủ có quyền tạo lập và bán tín chỉ carbon, hoặc nếu không có quyền đó, liệu có nguy cơ xảy ra tranh chấp pháp lý từ phía chủ đất hay không?
- Chương trình J-REDD có công nhận và bảo vệ quyền của người dân bản địa và cộng đồng địa phương đối với đất và tín chỉ carbon không – và bảo đảm họ được hưởng lợi thay vì bị loại trừ?

Tín chỉ carbon chỉ là một công cụ (chứ không phải duy nhất) để giảm mất rừng

Tài chính carbon có thể là công cụ hữu hiệu để làm chậm, chặn đứng hoặc thậm chí đảo ngược tình trạng mất rừng. Costa Rica là ví dụ điển hình – nơi các khoản chi trả trực tiếp cho chủ đất để giữ rừng đã làm thay đổi quỹ đạo mất rừng của quốc gia. Cơ chế này được tổ chức dưới dạng “chi trả dịch vụ hệ sinh thái” (PES), trong đó một phần thu từ thuế carbon được sử dụng để hình thành quỹ chi trả cho các chủ đất bảo vệ rừng.

Bộ trưởng Môi trường và Năng lượng Costa Rica, ông Carlos Manuel Rodriguez, nhấn mạnh: “Chiến lược của Costa Rica có thể áp dụng ở bất kỳ đâu, nhưng điều cốt lõi là các nguyên tắc và giá trị nền tảng phải hiện hữu.” Các giá trị đó bao gồm: quản trị tốt, dân chủ, tôn trọng quyền con người và một hệ thống giáo dục bền vững. Đây có thể là những yếu tố bổ sung cần cân nhắc trong danh mục cần kiểm tra, tùy theo mức độ chấp nhận rủi ro của bên mua tín chỉ carbon.

Độc giả có thể đọc toàn văn ấn phẩm [TAI ĐÂY](#) để có cái nhìn rõ nét về việc kiểm tra chất lượng tín chỉ J-REDD khi tham gia trong thị trường carbon.